

NYLE C. BRADY és RAY R. WEIL:

The Nature and Properties of Soils
(A talaj természete és tulajdonságai)

(Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey, 1998)

Az immáron 12. kiadását megérő klasszikus kézikönyv közel 80 éve tanítja és műveli a talaj iránt érdeklődőket, s ilyen minőségében minden bizonnyal a téma egyik legismertebb és legolvasottabb alapműve. A szerzők így fogalmazták meg dedikáló ajánlásukat: „Minden talajtant művelő diáknak és kollégának, akik osztoznak a föld mély szeretetében, a föld sugallta ihletben és bizalomteli barátságban”. Ez az ajánlás ma talán minden eddiginél találhatóbb és érvényesebb.

A könyv egymást követő kiadásai mindig a kor új eredményeit is tükröző átdolgozott kiadások. Érvényes ez a jelenlegi kiadásra is. A monumentális munka 882 oldal terjedelmű. S hogy ez mégsem elrettentő méret az olvasó számára, azt a könyv remek és jól áttekinthető tagolása, világos, szabatos és könnyen követhető fogalmazása, de mindenekelőtt igen gazdag és szemléletes illusztráció anyaga (ábrák, fényképek) eredményezik.

A munka *húsz fejezetre* tagolódik. Ezek a következők (a kiemelt fejezetcím után zárójelben megadott számok sorrendben a következő adatokat mutatják: oldalszám; speciális szövegkiemelés (box) száma; táblázatszám; ábraszám (ábra és fénykép):

1. *A talaj körülöttünk.* (28; 3; 2; 26). A talaj funkciói: növényi növekedés közege; vízháztartás szabályozója; nyersanyagok forrása; talajlakó szervezetek élőhelye; építkezési alapanyag. A talaj, mint természeti képződmény: a talajszelvény és rétegei; a legfontosabb talajalkotórészek: ásványi vázrészecskék, szerves anyag, talajnedvesség, talajlevegő, növényi tápanyagok. A talajminőség értelmezése; talajdegradáció és „talaj felépülés” (soil resilience).

2. *A talajképződés.* (42; 4; 1; 35). Fizikai, kémiai és biológiai mállás. Talajképződési tényezők: anyaközet, klíma, biota, domborzat, idő.

3. *Talajosztályozás* (46; 10; 1; 29). A „Soil Taxonomy” (az USA-ban kidolgozott és egyre szélesebb körben elfogadott és használt talajosztályozási rendszer) legfontosabb 12 alapkategóriája és további osztályozásának alapelvei, hierarchikus rendszere.

4. *A talaj felépítése és fizikai tulajdonságai* (54; 11; 5; 42). A talaj színe; szemcseösszetétel, fizikai talajféleség; talajszerkezet; porozitás-viszonyok. A talajszerkezet kialakulása, leromlásának veszélyei és szabályozási lehetőségei. A talaj mechanikai jellemzői.

5. *Víz a talajban* (42; 7; 3; 38). Vízforgalom a talajban; a talajnedvesség energia-állapotának jellemzése. Vízmozgás két- (vízzel telített) és három- (vízzel nem telített)

fázisú talajrétegekben; páramozgás a talajban. A talaj szerepe a növény vízellátásában, s ennek mechanizmusa.

6. *Talaj és a természet vízkörforgalma* (52; 8; 0; 45). A hidrológiai ciklus, a víz körforgalma. A csapadék és öntözővíz sorsa a talajban és a talaj–növény–légkör kontinuumban: evaporáció, evapotranszpiráció, beszivárgás, talajvíztáplálás, talajvízmozgás; és ezek szabályozásai lehetőségei. Az öntözés és drénezés talajtani alapjai.

7. *A talaj levegő- és hőgazdálkodása* (42; 7; 2; 31). A talaj levegőforgalmának elemei, jellemzői, befolyásoló tényezői és ökológiai következményei. Redoxpotenciál. Nedves élőhelyek rosszul szellőzött talajai. A talaj hőgazdálkodásának folyamatai, jellemzői és ezek befolyásolási lehetőségei.

8. *A talajkolloidok természete és gyakorlati jelentősége* (36; 8; 2; 21). A talajkolloidok általános tulajdonságai, típusai, ásványi felépítése, fizikai tulajdonságai. Talajkolloidok képződése és típusainak földrajzi elterjedése. A kolloidok felületi jelenségei: állandó és változó töltés, adszorpció–deszorpció, kation- és anioncsere; ezek jellemzői, környezeti hatásai, ökológiai következményei és szabályozási lehetőségei.

9. *A talaj kémhatása, reakció-állapota* (35; 1; 4; 30). A talajsavanyúság forrásai, formái, jellemzői. A talaj pufferkapacitása és annak elemei. A kémhatás-viszonyok meghatározása, variabilitása. A pH növelésének és csökkentésének lehetőségei. Savanyú talajok javításának módszerei (meszezés, altalajjavítás).

10. *Lúgos és szikes talajok, s hasznosításuk* (26; 7; 3; 15). A lúgosság forrásai. Szikes talajok kialakulása, jellemző tulajdonságai és ezek meghatározásának módszerei, osztályozása. A növények sótűrése. Szikes talajok hasznosítása és javítása.

11. *Talajélőlények, talajökológia*. (42; 7; 1; 28). Talajélőlények (giliszták, talajlakó állatok, algák, gombák, sugárgombák, baktériumok) faj-spektruma, diverzitása, kedvező és kedvezőtlen tevékenysége a talajfolyamatokban. A talaj biológiai tevékenysége, az azt befolyásoló tényezők és a szabályozás lehetőségei.

12. *A talaj szerves anyaga* (45; 8; 4; 27). A globális szénkörforgalom a talaj–növény–légkör rendszerben. Szervesanyag-lebomlási (mineralizációs) folyamatok a talajban. Humuszképződés. A talaj szerves anyagának szerepe a növény táplálásban, a talaj fizikai és kémiai tulajdonságainak kialakulásában, a talaj pufferkapacitásában és környezeti érzékenységében. A talaj szervesanyag-forgalmának szabályozási lehetőségei. Szerves talajok.

13. *A talaj nitrogén- és kén gazdálkodása* (49; 13; 4; 30). A talaj-N forrásai, tér- és időbeni variabilitása, hatása a növényre. A N-körforgalom elemei: immobilizáció és mineralizáció, ammónium-fixáció és volatilizáció, nitrifikáció, nitrátkimosódás, denitrifikáció, biológiai N-kötés (pillangós és nem pillangós szimbióta, nem szimbióta), légköri NO_x „terhelés”; N-műtrágyázás.

S-vegyületek a talajban. A kénkörforgalom elemei.

14. *A talaj-foszfor és -kálium* (45; 9; 2; 34). A P-vegyületek szerepe a talaj-termékenységben, a növény táplálásban és a környezetben. A P-körforgalom elemei: szerves és szervetlen P-vegyületek a talajban, azok oldhatósága a talajtulajdonságoktól függően; P-fixáció.

A K természete, ökológiai, növény- és állattáplálkozási szerepe. A K-körforgalom elemei, K-formák a talajban, K-megkötődés.

15. *Mikrotápanyag elemek* (27; 7; 0; 19). Hiány–toxicitás. Mikrotápanyag kationok és anionok; szerepük, forrásaik, átalakulási folyamataik a talajban. Mikro-tápanyag-hiány és mikroelem-felesleg okai és kivédésének lehetőségei.

16. *Gyakorlati tápanyaggazdálkodás* (56; 17; 2; 36). Elemek forrásai, biogeo-kémiai körforgalma a talaj–növény–atmoszféra rendszerben. A tápanyagforgalom szabályozásának lehetőségei: növényi maradványok visszajuttatása a természetes anyagforgalom körfolyamatába; szerves trágya-források, szerves trágya-kezelés és -alkalmazás; szennyvizek és szennyvíziszapok, ipari és települési hulladékok felhasználási lehetőségei. A korszerű műtrágyázás alapelvei: műtrágyaféleség megválasztása, kiadagolás módja, időpontja. A műtrágyaigény meghatározásának koncepciója és módszerei: növénydiagnosztika, növény- és talajelemzés. Termőhely-specifikus precíziós növényi tápanyagellátás.

17. *Talajerózió és szabályozási lehetőségei* (55; 16; 1; 38). A víz okozta talajerózió mechanizmusa, folyamatai, formái, közvetlen és közvetett hatásai, előrejelzésének és megelőzésének lehetőségei (talajvédő művelés, tartós és fedettséget biztosító növénytakaró, műszaki beavatkozások). Szedimentációs károk. A szélerózió jelentősége, kiváltó és befolyásoló tényezői, előrejelzése és kivédése.

18. *A talaj kémiai szennyeződése* (36; 15; 1; 18). Káros, potenciálisan toxikus szennyező anyagok a talajban (szerves anyagok, szerves kemikáliák, peszticidek); azok forrásai, átalakulásai, veszélyes ökológiai következményei. A talajszennyeződés megelőzésének, szennyezett talajok remediációjának lehetőségei. Hulladéktárolók és szennyvíz(iszap)-elhelyezés környezeti veszélyei. Radionukleidek a talajban, radon-emisszió a talajból.

19. *Talajföldrajz* (29; 4; 1; 18). A talajok térbeli variabilitása. A talajfelvételezés, talajvizsgálat és talajtérképezés technikai eszköztára és korszerű új lehetőségei: távérzékelés (légi fényképek, űrfelvételek); földrajzi információs rendszerek (GIS). Talajtani információk felhasználási területei.

20. *Emberi tevékenység által befolyásolt globális talajminőség* (27; 16; 0; 14). A talajminőség/„talajegészség” koncepciója. Emberi beavatkozások (népességnövekedés, intenzív mezőgazdasági használat, általános társadalmi fejlődés) hatása a „talajminőségre”. A jövő perspektívái. Talajminőség javítása Afrikában, Ázsiában és Latin-Amerikában.

A 20 fejezet anyagát három *melléklet*:

A. „US Soil Taxonomy” alacsonyabb egységeinek térképe és jelmagyarázata;

B. Kanada és az FAO talajosztályozási rendszere;

C. Mértékegység-átszámítási táblázat és az elemek periódusos rendszere;

részletes *definíció-jegyzék és tárgymutató* egészíti ki. A 35 oldal terjedelmű és mintegy 750 címszavat tartalmazó értelmező szótárszerű definíció-jegyzéket különösen értékesnek tartom, hisz a pontos és következetesen alkalmazott fogalomhasználat a szakterületen – a kutatásban, oktatásban, ismeretterjesztésben és a gyakorlatban egyaránt – alapvető jelentőségű, s nélkülözhetetlen a félreértések és félremagyarázások megelőzésében és kiküszöbölésében. A nem angol nyelvű olvasónak a világosan magyarázott szógyűjtemény különösen nagy segítséget nyújt az angol szakkifejezések (és magyar megfelelőik) szabatos használatában.

A fejezetek remekül tagolt, az olvasást és megértést roppant módon megkönnyítő *szerkezeti felépítése* a könyv kiemelkedő értéke. Jól válogatottak és világos fogalmazásúak a bőkezűen és logikusan használt *szövegkiemelések*, köztük 39 megkülönböztetett fontosságú információt tartalmazó „box”. Nem zsúfoltak, felesleges részletet nem tartalmaznak, jól áttekinthetők a *táblázatok* (összesen 178). Véleményem szerint a munka legnagyobb értékét a remek *illusztráció-anyag*, a szemléletes és ön-

magukért beszélő, a mondanivalónak szerves részét képező, azt kitűnően magyarázó, kiemelkedő didaktikai fontosságú *ábrák* és szép *fényképek* (összesen 575!) jelentik. Azok bemutatása bármely talajtani kurzusnak, előadássorozatnak, egyetemi tárgynak kiváló vezérfonala lehet, mint ahogy az egész munka, amelyet még 35 *színes tábla* (talajszelvény fényképek, jellegzetes tájak és tájrészletek, növényi tápelemhiánytünetek, mikromorfológia fényképek) is kiegészít. A logikusan egymásra épülő, optimális részletességgel decimált fejezetek, a vonzó olvashatóságot biztosító, illusztrációkkal és kiemelésekkel ideálisan tagolt „levegős” tipográfia garantáltan fenntartja az olvasó érdeklődését, nagymértékben elősegíti a közölt információk memorizálását, elsajátítását. Jól segíti ezt a fejezetek végén közölt rövid, 1–2 oldalas összefoglalás; az „önellenőrzésre” pedig az ugyancsak fejezetenként összeállított 10–15 kérdés ad módot. Egy-egy téma iránt részletesebben és mélyebben érdeklődők számára a fejezetek végi, egyenként 25–30 forrásmunkát tartalmazó irodalomjegyzék nyújt iránymutatást a további tájékozódáshoz.

A könyv teljes mértékben eleget tesz az ajánlásban megfogalmazott törekvéseinek. A 12. átdolgozott kiadás egy korszerű szemléletű, közérthető, nem túlbonyolított, de ennek ellenére tudományos igényességű, szabatos kézikönyv. Eredményesen használhatják azt talajtant oktatók vagy tanulók, a talajjal különböző szinten és különböző területen foglalkozók, de élvezettel forgathatja azt minden talaj iránt érdeklődő ember, aki a földet szereti (tehát rossz ember nem lehet).

Érkezett: 1999. március 20.

VÁRALLYAY GYÖRGY

MTA Talajtani és Agrokémiai
Kutató Intézete, Budapest